

PEDAGOGIKA AKO SYSTÉM, JEJ VZŤAH PEDAGOGIKY K INÝM VEDÁM

(Doc. Cabanová)

Dlhé obdobie boli pedagogické názory len súčasťou filozofických a náboženských názorov. Ako veda sa etablovala pomerne neskoro, zásluhou Herbarta v 19. storočí.

Obsahová náplň pedagogiky tvorí súbor disciplín, niekedy považovaných aj za samostatné vedy (v angl. krajinách „*edukačné vedy*“), ktoré majú značnú šírku. Chápanie pedagogiky dnes ju predstavuje ako systém vied o výchove, resp. výchovede a edukológii. V členení na Slovensku hovoríme systém vied o výchove (o edukácii), ktoré sú prevažne aplikované. Podľa prof. Š Šveca, ide o rozdelenie pedagogických vied v zhode s etapami ľudského života v psychológii (napr. podľa Atkinson a kol.: je detstvo životný úsek od narodenia do 20/22 rokov života človeka, dospelosť od 20/22 roku do približne 60/65 roku života človeka, po tomto období do smrti nastupuje staroba). Podľa tohto členenia, má označenie aj výchova a vzdelávanie /edukácia:

1. pedagogika = edukácia detí a mládeže;
2. andragogika = edukácia dospelých;
3. geragogika = edukácia starších ľudí.

Veda o edukácii je potom *antropogogika*. (*Toto členenie je v SR vedeckou komunitou i predstaviteľmi školskej politiky všeobecne akceptované*), v rôznych krajinách ale existujú rôzne prístupy k ponímaniu edukačných vied. Hneď na začiatku naruším predstavu tých, ktorí predpokladajú, že súčasná pedagogika je akousi univerzálnou, jednotne prijímanou vedou

JEDNOTNÉ CHÁPANIE PEDAGOGIKY VO SVETE DNES NEEEXISTUJE.

Toto nové chápanie musíme prijať tak, ako je to v európskom Thesauri (európskom slovníku kodifikovaných medzinárodných pedagogických termínov, ktorý vydalo UNESCO v r. 1991), ktorý vyšiel v Čechách v roku 1992.

Systém pg vied. Súčasné edukačné vedy zahŕňajú širokú oblasť vedeckého poznávania a členia sa na jednotlivé vedné disciplíny. Súhrn jednotlivých vied a ich väzieb tvorí ich štruktúru.

Členenie pedagogických vied alebo vied o edukácii má rôzne hľadiská, medzi najprehľadnejšie a najčastejšie používané patrí členenie podľa prof. Kačániho

Systém pedagogických vied tvoria:

- A. Základné pedagogické disciplíny
- B. Aplikované pedagogické disciplíny
- C. Hraničné pedagogické disciplíny

A: základné pedagogické disciplíny - sem všeobecná pedagogika (propedeutika), historická pedagogika (dejiny školstva a pedagogiky), všeobecná didaktika, teória výchovy a metodológia pedagogiky. Najmladšou z tejto skupiny je komparatívna (porovnávací) pedagogika.

B: Aplikované pedagogické disciplíny sa členia

- horizontálne (pedagogika kultúry, pedagogika športu, školská pedagogika)
- vertikálne (podľa veku dieťaťa alebo dospelého, pozri ISCED)

C: Hraničné pedagogické disciplíny: pedagogická psychológia, filozofia výchovy, sociológia výchovy, školský manažment, špeciálna pedagogika, pedagogická prognostika, ekonomika edukácie.

Všetky vedné disciplíny sú viac menej *vzájomne pospájané* a tak predstavujú jednotný systém vzájomne sa podmieňujúcich vzťahov. Edukačné vedy o výchove ovplyvňuje veľa disciplín. Vzájomným ovplyvňovaním sa rozvíja teória nových disciplín –patrí *edukačná filozofia, futuristika, prognostika, zemepis, demografia, etnografia, etnológia, hygiena architektúra, kybernetika* a ďalšie disciplíny (bližšie Průcha, 2002) .

Pedagogika - svojím univerzálnym charakterom, ktorý vyplýva z mnohostrannosti a podmienenosti predmetu skúmania sa nemôže izolovať od ostatných vied. Využíva hlavne rôzne teoretické poznatky, hypotézy a aplikácie vedecko-výskumných metód.

Pedagogika v kontexte tradície, má blízky vzťah najmä k vedám filozofickým, psychologickým a prírodným. Význam jednotlivých disciplín pre pedagogiku:

I. PEDAGOGIKA – FILOZOFIA

Tento vzťah má veľký význam pre pedagogickú teóriu i prax. Pedagogika sa dlhé obdobie až do novoveku rozvíjala v rámci filozofie. No ani filozofia, ani pedagogika nevznikla apriórne, ale má svoje korene vo vedeckom poznaní a bádani. Všetky dôležitejšie filozof. smery významne ovplyvňujú pedagogickú teóriu sú filozofia človeka, axiológia, logika, etika a estetika.

(a) Pedagogika – *filozofická antropológia*. Pedagogika a filozofia človeka (filozofická antropológia) (tento vzťah) skúma komplex otázok týkajúcich sa života, genézy podmienok, budúcnosti a postavenia človeka v spoločnosti. Na základe poznatkov z filozofie človeka je možné rozpracovať výchovné ciele a obsah výchovy.

Kategórie cieľ výchovy a obsah výchovy majú filozofický rozmer, dimenziu. Objasňujú, čo sa má vo výchove dosiahnuť a čo má byť prostredníctvom výchovy a vzdelávania jednotlivcovi sprostredkované.

(b) Pedagogika – *axiológia*. Axiológia - sa zaoberá ľudskými a spoločenskými hodnotami. Hodnotu chápeme ako fenomén, ktorý (teória hodnôt) vyjadruje vzťah človeka k niečomu alebo niekomu. Táto vedná disciplína pomáha pedagogike tým, že preniká do hodnotového sveta človeka a tým pomáha pri utváraní, stanovovaní cieľov výchovy, pretože cieľ výchovy → to je už konkrétna hodnota. Pedagogika charakterizuje tieto hodnoty: mravné, kultúrne, estetické, občianske, náboženské, výrobné.

(c) Pedagogika - *logika* (Logika = veda o všeobecných formách a stavbe myslenia. Vo všeobecnosti veda o správnom usudzovaní.)

Na základe logických postulátov je formulovaný i obsah vyučovania. Poznať základy logiky → znamená pre učiteľa uplatniť správne zásady myslenia, primerane sa vyjadrovať a formulovať myšlienky.

(d) Pedagogika - *etika* (etika = veda o mravnosti). Vývoj mravnosti a výchova k mravnosti súvisí s pedagogikou už od Sokrata. A s tým aj cieľ výchovy a obsah výchovy. Zaoberá sa mravnými hodnotami. Cieľ výchovného pôsobenia je kultúrne a historicky podmienený. Predstavuje ho ideál (predstavu) predpokladaných, žiadúcich vlastností človeka, ktoré možno získať výchovou. Bližšie pozri Wolfgang Brezinka: Filozofické základy výchovy.

(e) Pedagogika - *estetika* (estetika ako veda o všeobecných otázkach umeleckej reprodukcie človekom). Mnohí odborníci (i laici) aj samotné vyučovanie považujú za druh umenia.

II. PEDAGOGIKA - PSYCHOLÓGIA:

- z *psychologických smerov*:

- experimentálna psychológia ovplyvnila výskumné metódy pg.
- hlbinná psychológia (psychoanalýza S. Freuda a individualistická Adlera)
- personalistická psychológia

1. Pedagogika - *všeobecná psychológia*: poskytuje pre pedagogiku poznatky, ktoré sú dôležité pre analyzovanie výchovno-vzdelávacích procesov a javov.
2. Pedagogika - *psychológia osobnosti*: má pre pedagogickú teóriu teóriu a prax veľký význam. Skúma záujmy, sklony, postoje, schopnosti, nadanie, temperament, charakter. Poznanie osobnosti žiaka je jedna zo základných podmienok úspešnosti výchovy a vyučovania, ale umožňuje rešpektovať pedagogickú zásadu individuálneho prístupu.
3. Pedagogika - *vývinová psychológia*: presne formuluje a charakterizuje typické znaky jednotlivých období a na základe týchto ontogenetických poznatkov sa prispôsobuje obsah vzdelávania a výchovy. Tieto kritériá (primeranosti veku) musia splniť aj metódy, formy a prostriedky.

III. PEDAGOGIKA - SOCIOLÓGIA (veda o zákonoch vývoja a štruktúry spoločnosti ako celku). Aj vyučovací proces má svoju spoločenskú a sociálnu podstatu. Sociológia pomáha pri riešení problémov v oblasti školskej a mimoškolskej výchovy a vzdelávania. Pedagogika prebrala i mnohé vedecké metódy výskumu zo sociológie, napr. anketu, sociometriu, test.

IV. PEDAGOGIKA MÁ VZŤAH AJ K PRÍRODNÝM VEDÁM:

1. pedagogika – biológia: vývin jednotlivca je determinovaný z 3 stránok (somatickej, psychickej, sociálnej). Biológia poskytuje analýzu stavby a činnosti ľudského organizmu.
2. pedagogika – hygiena
3. pedagogika – matematika (z nej najmä štatistika)
4. pedagogika – kybernetika (kybernetika je veda o riadení a regulovaní v pôsobiacich procesoch).

T: Edukácia zahŕňa v sebe tri kľúčové procesy, ktoré dominujú oblasti edukačnej vedy

Domény osobnosti	1.Kognitívna poznávacia doména <i>Najprepracovanejšia oblasť škol. vzdelávania</i>	Nonkognitívna doména osobnosti	
		2.Socioafektívna <i>(Školou zanedbávaná) doména</i>	3.Psychomotorická <i>(Školou zanedbávaná) doména</i>
Predstavuje:	Rozum a IQ	City a EQ	Fyzická aktivita Intelektuálne zručnosti
Doména sa prejavuje v produkte:	vedomosti	<i>postoje, vzťahy, charakter a vôľa</i>	<i>činnosť, zručnosti a návyky</i>
Tri procesy edukácie :	vzdelávanie ↓ VZDELANIE <i>(procesmi učenia a vyučovania)</i>	Vychovávanie ↓ VÝCHOVA <i>(zaoberá sa procesmi formovania zložiek osobnosti pozitívnej zmeny)</i>	Vycvičovanie ↓ VÝCVIK <i>(zaoberá sa nadobúdaním manuálnych a intelektových zručností)</i>
Patrí do oblasti edukačnej vedy:	<u>DIDAKTIKA</u> <i>(v starších definíciách je vymedzovaná ako teória rozumovej výchovy)</i>	<u>TEÓRIA VÝCHOVY</u>	

Humanistická pedagogika vníma človeka dvojdimenzionálne – z jeho kognitívnej a nonkognitívnej stránky.

Literatúra k štúdiu (v poradí dôležitosti z hľadiska problematiky):

GRECMANOVÁ, a kol. (2002). *Obecná pedagogika I.* Olomouc, Hanex.

ŠVEC, Š. (1995). *Základné pojmy v pedagogike a andragogike.* Bratislava, IRIS.

KAČÁNI, V.(1974). *Úvod do pedagogiky.* Bratislava, SPN.

BREZINKA, W. (1992). *Filozofické základy výchovy.* Praha, Zvon.

PRŮCHA, J. (2002). *Moderní Pedagogika.* Praha, Portál.

PRŮCHA, J. (1999). *Vzdelávaní a školství ve světě.* Praha, Portál.

PRŮCHA, J.(2000). *Přehled pedagogiky.* Praha, Portál.

ATKINSON, R. L. (2003). *Psychologie.* Praha, Portál.